

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՆԱՄԱՆՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՆ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է
ՆՏ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ
25-ԱՄՅԱԿԻՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է
ՀՀ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ 25-ԱՄՅԱԿԻՆ

Երևան
ԵՊՀ հրատարակչություն
2017

ՀՏԴ 340:06
ԳՄԴ 67
Ե 813

*Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի խորհուրդը*

Գլխավոր խմբագիր՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան**

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան**

Խմբագրակազմ՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան**

Ե 813 ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու/ ԵՊՀ; Գլխ. խմբ.՝ Գ. Ս. Ղազինյան. –Եր., ԵՊՀ, 2017, 534 էջ:

Ժողովածուն ամփոփում է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետում 2016 թ. դեկտեմբերի 8-ին տեղի ունեցած գիտաժողովի նյութերը՝ նվիրված ՀՀ Սահմանադրությունն ընդունելու 20-ամյակին:

Այն ընդգրկում է իրավունքի գրեթե բոլոր ճյուղերի վերաբերյալ գիտական աշխատանքներ, որոնք աչքի են ընկնում բարձրացված հարցերի արդիանակությամբ, տեսական խոր վերլուծություններով և գործնական նշանակությամբ: Ժողովածուի մեջ տեղ են գտել ինչպես ճանաչված գիտնականների, այնպես էլ երիտասարդ դասախոսների ու ասպիրանտների աշխատանքները: Կարող է օգտակար լինել իրավաբան տեսաբաններին, իրավաստեղծ և իրավակիրառ մարմինների ներկայացուցիչներին, իրավունքի տարբեր հարցերով հետաքրքրվողներին:

ՀՏԴ 340:06
ԳՄԴ 67

ISBN 978-5-8084-2208-7

© ԵՊՀ հրատ., 2017
© Հեղ. խումբ, 2017

**ՊԱՏՃԱՌԱԿԱՆ ԿԱՊԸ ԴԵԼԻԿՏՍՅՅԻՆ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ**

Գրիգոր Բեքմեզյան

*ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու*

Ընդունված է համարել, որ քաղաքացիական իրավահարաբերությունները մեծամասամբ առաջանում են պայմանագրերից և վնաս պատճառելուց:

Վնաս պատճառելու հետևանքով ծագած պարտավորությունն իրավաբանական գրականության մեջ անվանվում է նաև Դելիկտային պարտավորություն (լատիներեն *delictum* – իրավախախտում բառից), երբեմն էլ «իրավախախտումից բխող պարտավորություն», «անթույլատրելի գործողությունների հետևանքով ծագող պարտավորություն»: Վնաս պատճառելու հետևանքով ծագած այս պարտավորությունն իրենից ներկայացնում է արտապայմանագրային պարտավորություն¹:

Իրավաբանական գրականությունը՝ որպես պատճառված վնասի համար պատասխանատվության առաջացման հիմք դիտում է հետևյալ չորս հանգամանքները՝ վնասի առկայությունը, վնաս պատճառողի գործողությունների հակաիրավական բնույթը, վնաս պատճառողի գործողությունների և առաջացած վնասի միջև պատճառական կապը և վնաս պատճառողի մեղքի առկայությունը: Սրանցից առաջին երեքն ունեն օբյեկտիվ, իսկ վերջինը՝ սուբյեկտիվ բնույթ²:

Որպես կանոն՝ տեսական գրականության մեջ և պրակտիկայում հիմնական ուշադրությունը դարձվում է վնասին, հակաիրավական արարքին և մեղքին՝ որպես այդպիսին ուշադրությունից դուրս

¹ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք, Երկրորդ մաս, ԵՊՀ հատարակչություն, Երևան, 2001 թ., էջ 596:

² Տե՛ս Гражданское право, обязательственное право, учебник, Восточный экспресс, М., 1998 г., էջ 608:

թողնելով պատճառական կապը, որը, սակայն, մեր կարծիքով, պարտապայմանագրային պարտավորությունների առաջացման հիմնական կապող օղակն է հակաիրավական արարքի և առաջացած վնասի միջև: Պատճառական կապի քիչ ուսումնասիրվածության և դրան պրակտիկ քիչ ուշադրություն դարձնելու հետևանքով անպատասխան են մնում այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են՝ ինչպիսի՞ն պետք է լինի պատճառական կապը, ի՞նչ ենք հասկանում ուղղակի և անուղղակի պատճառական կապ ասելով, ո՞ր դեպքում կարելի է թեկուզ և անուղղակի թվացող պատճառական կապը դիտարկել որպես պարտավորության առաջացման պայման և այլն:

Այդ իսկ պատճառով սույն աշխատանքում կցանկանայինք անդրադառնալ պատճառական կապին՝ որպես պատճառված վնասի համար պատասխանատվության անհրաժեշտ պայմանի:

Իրավաբանական գրականությունը և դատական պրակտիկան ընդունում են, որ վնասի և հակաիրավական արարքի միջև պատճառական կապը պետք է լինի ուղղակի և հաստատված, հակառակ դեպքում անուղղակի պատճառական կապը չի կարող պատասխանատվության պայման դառնալ¹:

Պատճառական կապի մասին ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը հստակ ոչինչ չի ասում: Այն, որ արտապայմանագրային պարտավորության առաջացման համար անհրաժեշտ չորս հիմքերի մեջ պարտադիր պայման է հանդիսանում պատճառական կապը, բխում է օրենսգրքի 1058 հոդվածի դիպոզիցիայից՝ քաղաքացու անձին կամ գույքին, ինչպես նաև իրավաբանական անձի գույքին պատճառված վնասը լրիվ ծավալով ենթակա է հատուցման այն պատճառած անձի կողմից², և տեսական գրականությունից³:

Պատճառական կապը, փաստորեն, հանդիսանում է հիմնական

¹ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք, Երկրորդ մաս, էջ 608, նաև՝ Гражданское право, обязательственное право, учебник, էջ 613, <http://www.allpravo.ru/library/doc99p/instrum1312/item1317.html>:

² Տե՛ս ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք, հոդված 1058, մաս 1:

³ Տե՛ս Բեքմեզյան Գ., «Արտապայմանագրային պարտավորություններ, ԵՊՀ հատարակչություն, Երևան, 2009թ.:

կապող օղակ վնասի և հակաիրավական գործողությունների միջև և ենթադրում է, որ հակաիրավական արարքը ժամանակի մեջ նախորդում է վնասին, ինչպես նաև՝ հակաիրավական արարքն առաջացնում է վնասը¹: Դեյիկտային պարտավորություններում պատճառական կապի հաստատումը պարտադիր է, քանի որ վնաս պատճառողը կարող է պատասխանատվության կանչվել միայն դրա առկայության դեպքում: Ընդ որում՝ պատճառական կապի կանխավարկածը չի ենթադրվում՝ ի տարբերություն մեղքի, ուստի դրա առկայությունը պետք է ապացուցի տուժողը²: Որոշ դեպքերում արտապայմանագրային պարտավորության առաջացման համար անհրաժեշտ է պարզել մեկից ավելի պատճառական կապերի առկայությունը, օրինակ՝ պատճառված վնասի, դրա հետևանքով առողջության քայքայման, իսկ դրա հետևանքով մասնագիտական աշխատունակության կորստի միջև, կամ մեքենան հարվածում է դիմացի մեքենային, որն էլ իր հերթին հարվածում է փողոցով անցնող հետիոտնին: Ինչպես նշվեց՝ վնասի հատուցման պարտականության առաջացման համար իրավաբանական տեսությունը և պրակտիկան նշում են ուղղակի, անմիջական պատճառական կապի առկայության անհրաժեշտությունը: Եվ եթե տառացիորեն սա հասկանանք, ապա հետիոտնին վնասը պետք է հատուցի նրան հարվածած ավտոմեքենայի վարորդը, քանի որ հետիոտնի առողջությանը պատճառված վնասըն անմիջական և ուղղակի կապի մեջ է այդ մեքենայի հետ բախմանը: Եվ այն, որ մեքենան բախվել է հետիոտնին, քանի որ այն իր հերթին հարված է ստացել մեկ այլ մեքենայից, քննարկվող մոտեցման համատեքստում չի կարող դիտվել վնասի հատուցումից ազատելու պայման: Հետիոտնին պատճառված վնասին նախորդել է բախումը երկրորդ մեքենայի հետ: Սակայն ակնհայտ է նաև, որ երկրորդ մեքենայի վարորդը, որը, անցումի մոտ կանգնած, զիջում էր հետիոտնին,

¹ <http://www.allpravo.ru/library/doc99p/instrum1312/item1317.html>

² Ст у Гражданское право. Том 3. 2-е издание. Учебник/ Под ред. Сергеева А.П., 2016, <https://books.google.am/books?id=4PXNCwAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>

ոչ մի կերպ չէր հարվածի վերջինիս, եթե չլիներ առաջին մեքենայի կողմից իրեն հասցված հարվածը:

Նմանատիպ հարցերը տարատեսակ կարգավորում են գտել նաև այլ երկրների իրավական պրակտիկայում: Ասվածն ավելի հստակ պատկերացնելու և հիմնավորելու համար բերենք մի քանի օրինակներ Գերմանիայի և Ֆրանսիայի դատական ակտերից, որոնց արդյունքում կտեսնենք, թե ինչպես են նույնատիպ գործերով կայացված դատական վճիռները տարբերվում միմյանցից: Այսպես՝ և՛ գերմանական, և՛ ֆրանսիական դատարանները քննել են տարբեր, սակայն նմանատիպ երկու գործեր՝ կապված գազի խողովարաշարի և հաղորդալարի վնասման հանգամանքների հետ, որոնց էությունը հետևյալն է. շինարարական աշխատանքներ կատարող ընկերության տրակտորավարը փոս փորելիս պատահաբար վնասում է գազի խողովակը՝ մի գործով, և էլեկտրական հաղորդալարը՝ մյուսով, որի արդյունքում խողովակից և հաղորդալարից սնուցվող ընկերությունները ստիպված են լինում դադարեցնել իրենց աշխատանքը մինչև դրանց վերականգնումը: Ելնելով այն հանգամանքից, որ այդ դադարն ընկերություններին պատճառում է տնտեսական կորուստներ, վերջիններս դիմում են դատարան՝ վնասը պատճառած ընկերությունից այդ կորուստները վերականգնելու հայցով: Եվ եթե գերմանական դատարանը մերժում է վնասների հատուցումը՝ հիմնավորելով, որ այդ միջոցների վնասումը և արտադրության դադարը չունի ոչ մի ընդհանրություն «Recht am Gewerbebetrieb» սկզբունքի հետ¹, ապա ֆրանսիականը բավարարում է՝ հիմնավորելով, որ էլեկտրական հոսանքալարի վնասումն անմիջապես ազդել է արտադրության ծավալների վրա, արդյունքում ընկերությունը ստիպված է եղել դադարեցնել արտադրությունը, կրել է տնտեսական վնաս²: Ֆրանսիայում՝ հոսանքալարի գործի նկատմամբ հետաքրքրությունը մեզ համար

¹ «Recht am Gewerbebetrieb» սկզբունքի էությունը ձեռնարկատիրական գործունեության հետ կապված իրավունքների պաշտպանությունն է:

² Այս մասին ավելի մանրամասն տե՛ս u Walter van Gerven, Jeremy Lever, Pierre Larouche “Tort Law”, Oxford and Portland, Oregon, Hart Publishing 2000թ., էջեր 187-200:

նան այն է, որ հոսանքագրկված ընկերությունը, չնայած էլեկտրաէներգիայի անխափան մատակարարման պայմանագիր է ունեցել Էներգամատակարար ընկերության հետ և ըստ էության հնարավորություն է ունեցել վնասների հատուցման պահանջով դիմել այդ ընկերությանը, սակայն նախընտրել է դելիկտային պարտավորությունների կանոններով վերականգնել իր խախտված իրավունքները, և այդ պահանջը ֆրանսիական դատարանը բավարարել է: Դեռ ավելին՝ քննելով վնասի հատուցման ինստիտուտի՝ ֆրանսիական դատական պրակտիկան՝ մենք կարող ենք տեսնել, որ ֆրանսիական դատարանները հիմնականում միտված են բավարարել վնասի հատուցման այն հայցապահանջները, որոնք թեև անմիջական կապ չունեն պատճառված վնասի հետ, սակայն ծագած իրավահարաբերության հետևանք են հանդիսանում: Օրինակ, ֆրանսիական դատարանը վնասի հատուցման իրավունք է տվել ավտոբուսային ծառայություններ մատուցող ընկերությանը ընդդեմ քաղաքացու, որի մեքենայի՝ փողոցում վթարվելու հետևանքով խախտվել է ճանապարհատրանսպորտային երթևեկությունը, ընկերության ավտոբուսները ժամանակին չեն հասել կանգառներ, ինչի հետևանքով էլ ուղևորները չեն սպասել ավտոբուսներին, հեռացել են, և ընկերությունը վնասներ է կրել: Մեր կարծիքով, ֆրանսիական դատական պրակտիկայից հատկապես մեծ հետաքրքրություն է ներկայացնում «Forge de Chirico» գործը: Այս գործի էությունը հետևյալն է՝ հայցվորը, երրորդ անձից գնելով կտավը, համոզված է եղել, որ այն բնօրինակ է, քանի որ կտավի հետին մասում եղել է հեղինակի ստորագրությունը: Սակայն հետագայում կտավի ուսումնասիրությունն ապացուցում է, որ նկարը բնօրինակը չէ, իսկ հեղինակի կողմից ստորագրվել է թյուրիմացությամբ: Գնորդը հայց է հարուցում դատարան դելիկտի կանոններով ընդդեմ նկարչի՝ նշելով, որ վերջինիս սխալ ստորագրության հետևանքով ինքը կրել է տնտեսական վնասներ՝ շատ վճարելով կտավի համար: Չնայած ֆրանսիայի վերաքննիչ դատարանը մերժել է հայցը, սակայն վճռաբեկ դատարանը բավարարել է այն՝ նշելով, որ նկարչի անփութության և սխալ ստորագրության հետևանքով գնորդը կրել է տնտեսական վնասներ, որի համար պա-

տասխանատու է նկարիչը¹:

Անգլոսաքսոնական իրավունքում վնասի հատուցման պահանջ ներկայացնելու համար տուժողը պետք է ապացուցի, որ իր կրած վնասը եղել է պատասխանողի գործողությունների հետևանք²: Շատ դեպքերում, պատճառական կապի առկայությունը պարզելու համար անգլիական պրակտիկան ընդունում է «but for» (եթե չլիներ կամ եթե ապա) թեստի կիրառումը, ինչի առանձնահատկությունը հետևյալն է. յուրաքանչյուր դեպքում արարքի և վնասի միջև պատճառական կապի առկայությունը պարզելու համար պետք է հարցնել. Եթե չլիներին պատասխանողի գործողությունները, ապա տուժողին վնաս կպատճառվե՞ր, թե՞ ոչ: Եթե պատասխանը «այո» է, ապա վնասի հատուցման պարտականություն պատասխանողը չի ունենա, եթե պատասխանը «ոչ» է, ապա պատասխանողը ենթակա է պատասխանատվության պատճառով և վնասի համար³: Որպես օրինակ կարելի է բերել անգլիական իրավական պրակտիկայից՝ «*Barnett v Chelsea & Kensington Hospital* [1969] 1 QB 428» գործը: Համաձայն գործի նյութերի՝ Բարնետը դիմում է հիվանդանոցին՝ բողոքելով ստամոքսի ցավերից և սրտխառնոցից: Նրան ստուգում է բուժքույրը և զանգահարում հերթապահ բժշկին: Բժիշկը Բարնետին ասում է, որ տուն գնա և առավոտյան զանգի իրեն բուժող բժշկին: Բարնետը մահանում է հինգ ժամ անց մկնդեղի թունավորումից: Եթե բժիշկը տեղում հետազոտեր Բարնետին, ոչինչ չէր կարող անել նրան փրկելու համար: Որոշումն այն էր, որ հիվանդանոցը պատասխանատու չէր, քանի որ բժշկի բացթողումը և հիվանդին չհետազոտելը չէին հանդիսացել նրա մահվան պատճառ: «but for» (եթե չլիներ) թեստի արդյունքում հիվանդը կմահանար, եթե բժիշկը հետազոտեր վերջինս: Եթե պատասխանը «այո» է, ապա պատասխանողը պատասխանատու չէ:

Բտալիայում ընդունված է պատճառական կապի հարցը քննար-

¹ Տե՛ս www.rechten.unimaas.nl/casebook, ինչպես նաև Walter van Gerven, նշված աշխատությունը, նույն տեղում:

² <http://e-lawresources.co.uk/Causation.php>

³ Տե՛ս նույն տեղում, https://en.wikipedia.org/wiki/Proximate_cause:

կել երկու քայլանի մոտեցմամբ՝ առաջինը քննարկում է վնաս պատճառող արարքը, երկրորդը՝ հատուցման ենթակա վնասները, ընդ որում՝ իտալական իրավական պրակտիկան ևս ընդունում է «but for» (եթե չլինէր) թեստի կիրառումը¹:

Սակայն միևնույն ժամանակ տեսական գրականության մեջ և իրավական պրակտիկայում կասկածներ են առաջանում «but for» (եթե չլինէր) թեստի կիրառման արդյունավետության վերաբերյալ հատկապես այն դեպքերում, երբ իրարից տարբեր արարքները միաժամանակ կարող էին առաջացնել նույն վնասը: Օրինակ՝ Ա-ն և Բ-ն միաժամանակ կրակել են Գ-ի վրա, և նրանցից յուրաքանչյուրի կրակոցն էլ կարող էր մահացու լինել: Նման պայմաններում անհնար է կիրառել «but for» (եթե չլինէր) թեստը, քանի որ և՛ Ա-ի, և՛ Բ-ի դեպքում էլ կարելի է ասել, որ եթե չլինէր կրակոցը, ապա Գ-ն կմահանար: Նման մեկնաբանության դեպքում Ա-ն էլ, Բ-ն էլ կկարողանան ազատվել պատասխանատվությունից²: Ամեն դեպքում, չնայած այս բացասական կողմին, դատարանները հիմնականում կիրառում են այս թեստը՝ որպես պատճառական կապի բացահայտման հիմնական արդյունավետ միջոց (օրինակ՝ *Yorkshire Dale Steamship Co v Minister of War Transport* [1942] AC 691 (HL), (*March v Stramare* (1991) 171 CLR 506 (High Court of Australia)³:

Վերոգրյալից ակնհայտ է դառնում, որ պատճառական կապը կարող է ունենալ մի քանի օղակ, և, կարծում ենք, ինչպես տեսությունը, այնպես էլ պրակտիկան յուրաքանչյուր դեպքում պետք է քննարկեն մի քանի օղակի պատճառական կապի առկայությունը պատճառված վնասի և հակաիրավական արարքի միջև: Այս մոտեցումը խորթ չէ մեր Քաղաքացիական օրենսգրքին, օրինակ՝ Քաղաքացիական օրենսգրքի 1058 հոդվածի 1-ին մասի երկրորդ պարբերությունը սահմանում է, որ՝ վնասի հատուցման պարտականությունն օրենքով կարող է դրվել վնաս չպատճառած անձի վրա: Օրենսգրքի 1062, 1067, 1068 հոդվածները նախատեսում են իրավաբանական անձի

¹ http://italiantortlaw.altervista.org/causation.html#_ftnref1

² [https://en.wikipedia.org/wiki/Causation_\(law\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Causation_(law))

³ Տե՛ս նույն տեղում:

պատասխանատվությունը վերջինիս աշխատողի պատճառած վնասի համար, ծնողների պատասխանատվությունը իրենց երեխաների պատճառած վնասի համար: Վերոնշյալ դեպքերում կարիք է առաջանում հաստատել պատճառական կապը ինչպես վնաս պատճառողի գործողությունների և պատճառված վնասի միջև, այնպես էլ պատճառական կապի առկայությունը ծնողների կողմից ոչ պատշաճ հսկողություն իրականացնելու և վնաս պատճառողի գործողությունների միջև¹:

Հակաիրավական գործողությունների և դրանց հաջորդած մի քանի օղակ ունեցող պատճառական կապի հետևանքով պատճառված վնասին է անդրադարձել նաև Ռուսաստանի Դաշնության սահմանադրական դատարանը 7 ապրիլի 2015 թ. N 7-ՈՒ որոշմամբ: Որոշմամբ սահմանադրական դատարանը հակասահմանադրական է ճանաչել ՌԴ քաղաքացիական օրենսգրքի 1064 հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերը և Քրեական օրենսգրքի 166 հոդվածի 2-րդ մասի ա) կետն այն հիմնավորմամբ, որով դատական պրակտիկան մեկնաբանում է դրանք, ինչը հնարավորություն չի տալիս մեքենան առանց հափշտակելու նպատակով ապօրինի տիրապետողից պահանջել վնասի հատուցում այն դեպքում, երբ այդ տիրապետողից տրանսպորտային միջոցը գողացել է անձը չհաստատված անձը: Ավելի պարզ ասած՝ ՌԴ Սահմանադրական դատարանը որոշել է, որ տրանսպորտային միջոցն ապօրինի, առանց հափշտակելու նպատակով տիրապետող անձը պարտավոր է հատուցել տուժողի կրած վնասներն այն դեպքում, եթե այդ տրանսպորտային միջոցը մեկ այլ, անձը չհաստատված սուբյեկտի կողմից հափշտակվել է այն ապօրինի տիրապետողից²:

Քանի որ վնասը կարող է պատճառվել նաև անգործությամբ, կարևոր ենք համարում անդրադառնալ պատճառական կապին՝ որ-

¹ См. у Гражданское право. Том 3. 2-е издание. Учебник, Под ред. Сергеева А. П., 2016, books.google.am/books?id=4PXNCwAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false

² См. у Ռուսաստանի Դաշնության Սահմանադրական դատարանի 7 ապրիլի 2015 թ. N 7-ՈՒ որոշումը:

պէս անգործությամբ պատճառված վնասի համար պատասխանատվության անհրաժեշտ պայմանի: Իրավաբանական գրականության մեջ անգործության հետևանքով առաջացած վնասի և անգործության ու վնասի միջև առկա պատճառական կապի վերաբերյալ արտահայտվել են տարատեսակ կարծիքներ: Հեղինակների մի մասի կարծիքով մեկի կողմից մյուսին չօգնելը ինքնին վնասի առաջացում է, առկա է պատճառական կապ, ուստի անգործության հետևանքով պատճառված վնասի համար պատասխանատվության առանձնահատուկ ուսումնասիրության կարիք չկա, քանզի սա ուղղակի վնասի պատճառման ինքնուրույն տարատեսակ է: Իրավաբան գիտնականների մեկ այլ խմբի կարծիքով անգործության հետևանքով առաջացած վնասը ինքն չի ենթադրում, որ այն պատճառվել է անգործության արդյունքում, և նույնիսկ եթե անձի պարտականությունն է մեկ ուրիշին փրկելը, և նա ձախողում է դա, սա դեռ չի նշանակում, որ այդ անձը պետք է ենթարկվի քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության¹:

Ի հակադրություն վերոնշյալ երկու տեսակետների՝ գտնում ենք, որ ամեն դեպքում անգործության հետևանքով առաջացած վնասի համար պատասխանատվության հարցը պետք է ուսումնասիրվի պատճառական կապի համատեքստում, քանզի, մեր կարծիքով, քննարկվող հարաբերությունների ժամանակ հենց պատճառական կապն է այն անհրաժեշտ պայմանը, որը կարող է պատասխանատվության հիմք հանդիսանալ անգործություն դրսևորած քաղաքացու համար: Նշված ենթատեքստում պատճառական կապի ուսումնասիրությունը կարևորվում է նաև նրանով, որ անգործության և վնասի միջև պատճառական կապի հիմնավորումն ավելի մեծ դժվարություն է ներկայացնում, քան գործողության և վնասի միջև այդ կապի առկայության հիմնավորումը: Իսկ իրավաբանական գրականությունը և դատական պրակտիկան ընդունում են, որ վնասի և արարքի

¹ Այս մասին մասնավորապես տե՛ս Michael D. Bayles and Bruce Charman “Justice, Rights and Tort Law” D. Reidel Publishing Company Dordrecht/Boston 1983, էջ 216-217, H.L.A.Hart and A.M. Honore, Causation in the Law (Oxford, Clarendon Press, 1959), էջ 61-62:

միջև պատճառական կապը պետք է լինի ուղղակի և հաստատված, հակառակ դեպքում անուղղակի պատճառական կապը չի կարող պատասխանատվության պայման դառնալ¹: Այսպիսով, ակնհայտ է, որ, որպեսզի անգործություն դրսևորած անձը ենթարկվի քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության, անհրաժեշտ է, որ քաղաքացուն կամ իրավաբանական անձին վնասը պատճառված լինի անմիջապես վնաս պատճառողի անգործության հետևանքով՝ մինևույն ժամանակ նշելով, որ նման դեպքերում ցանկալի է կիրառել «but for» թեստը²:

Խոսելով պատճառական կապի մասին՝ չենք կարող չանդրադառնալ նաև Դելիկտային իրավունքի եվրոպական սկզբունքներին (այսուհետև՝ Սկզբունքներ), որոնք պարտադիր կիրառման ենթակա նորմեր չեն, սակայն ունեն խորհրդատվական բնույթ և նպատակ են հետապնդում միասնականացնել եվրոպական դելիկտային իրավունքը³:

Եվ այսպես, Սկզբունքների 3:101 կետը սահմանում է, որ ցանկացած գործողություն կամ արարք վնասի հատուցման պատճառ է, եթե կապացուցվի, որ այդպիսի արարքի բացակայության դեպքում վնասը չէր պատճառվի⁴: Կարևոր է նշել, որ Սկզբունքերը ճանաչում են նաև հավասարագոր և այլընտրանքային պատճառական կապերի առկայությունը: Այսպես, նշվում է, որ տարբեր արարքների դեպքում, եթե դրանցից յուրաքանչյուրը կարող էր վնաս պատճառել, ապա այդ արարքներից յուրաքանչյուրն էլ կարող է դիտվել որպես պատճառված վնասի պատճառ: Իսկ այլընտրանքային պատճառական կապի էությունը՝ ըստ Սկզբունքների, այն է, որ արարքների բազմաթիվության այն դեպքում, երբ դրանցից յուրաքանչյուրը կա-

¹ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք, Երկրորդ մաս, ԵՊՀ հատարակչություն, Երևան, 2001թ., էջ 608, նաև՝ Гражданское право, обязательственное право, учебник, էջ 613:

² Այս մասին ավելի մանրամասն տե՛ս B. S. Markesinis and S. F. Deakin “Tort Law” Third Edition, Clarendon Press, Oxford 1994, էջեր 163-192:

³ https://en.wikipedia.org/wiki/Principles_of_European_Tort_Law:

⁴ Տե՛ս <http://www.egt.l.org/>:

րող էր վնասի առաջացման պատճառ դառնալ, ապա դրանցից յուրաքանչյուրը կարող է դիտարկվել որպես վնասի առաջացման պատճառ այն պայմանով, որ փաստացի անհնար է որոշել վնասի առաջացման իրական պատճառը¹:

Իհարկե, Սկզբունքները քննարկում են պատճառական կապի նաև այլ տեսակներ, որոնց, սակայն, մենք չենք անդրադառնա, քանի որ սույն աշխատանքի նպատակներից, այն է՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությամբ պատճառական կապի գիտապրակտիկ մեկնաբանման և կիրառման հնարավորության համար, արդեն իսկ քննարկվածները մեր կարծիքով բավարար են և ուշադրության արժանի:

ПРИЧИННАЯ СВЯЗЬ В ДЕЛИКТНЫХ ОБЯЗАТЕЛЬСТВАХ

Григор Бекмезян

*Доцент кафедры гражданского права ЕГУ,
кандидат юридических наук*

Статья посвящена причинной связи, как одному из оснований возникновения деликтных обязательств в гражданском праве. Автор рассматривает причинную связь в гражданском праве и судебной практике Армении в сравнении с правом других стран, таких как Франция, Германия, Италия, Великобритания, США и Россия.

В статье автором рассматривается вопрос выбора признания прямой причинной связи необходимым и достаточным условием для возникновения деликтных обязательств, а также возможности возникновения деликтных обязательств при наличии косвенной причинной связи.

Автор подвергает анализу тест "но для" (but for) для установления причинной связи между действиями и нанесенным вредом, рассматривает принципы европейского деликтного права и приходит к выводу, что в любом случае не только прямая причинная связь должна быть основанием для возникновения деликтного обязательства.

¹ Տե՛ս նույն տեղում:

CAUSATION IN DELICTUAL OBLIGATIONS (TORT LAW)

Grigor Bekmezbyan

Associate Professor of the YSU Chair of Civil Law,

Candidate of Legal Sciences

The article is dedicated to causation as one of the main basis's for rising delictual obligations in Civil Law. In the article author discusses causation in Armenian Civil Law and Practice in comparison with other countries such as France, Germany, Italy, UK, US, Russia.

Main problem in causation is the question, whether it should be direct and necessary or can also be indirect causation for rising dilitual obligations. Author discusses “but for” test for establishing causation between actions and damage, discusses principles of European Tort law and comes to conclusion that in any case not only direct causation should be bases for delictual obligation.

Բանալի բառեր՝ դելիկտներ, պատճառական կապ, հատուցում, վնաս:

Ключевые слова: Деликты, причинная связь, компенсация, вред.

Key words: delicts, tort law, causation, damage, compensation.